

Мюріел СПАРК

ПОРТОБЕЛЛО-РОУД

ОПОВІДАННЯ

З англійської переклав Павло НАСАДА

Одного спекотного літнього дня ще в дитячі роки ми з друзями прилягли спочити на копиці сіна. І там у сіні я знайшла шпильку. Ще задовго до цього випадку мені почало здаватися, що я не зовсім така, як решта моїх ровесників, а знахідка тільки підтвердила цей факт для нашого гурту: для Джорджа, Кетлін і Скінні. Я враз поклала великий палець до рота і стала висмоктувати кров із ранки, бо коли знічев'я засунула руку глибоко в сіно, то наткнулася великим пальцем на вістря шпильки.

Коли всі прийшли до тями, Джордж заспівав: «У воду впхала руку, ледь не впіймала щуку». І ми знову безтурботно й галасливо сміялися.

Шпилька таки глибоко вп'ялася в подушечку великого пальця, і з маленької ранки витікав і розливався червоний струмочок. Щоб не перебивати веселощів, Джордж кинув мені: «Дивись не забрудни мені сорочку своїм пальцем».

А потім ми знову вищали, хихотіли. В гарячому післяобідньому повітрі наші

Перекладено за виданням: Muriel Spark. *The Go-Away Bird and Other Stories*. Penguin Books, 1958.

© Павло Насада, 1997, переклад.

Мюріел Спарк (нар. 1918 р.) — сучасна англійська письменниця, майстер психологічної прози. Найбільш відомі її романи «Memento Mori» (1959), «Міс Джін Броді в розквіті віку» (1961), «Мандельбаумські ворота» (1965), «Територіальні права» (1973). Оповідання «Портобелло-руд» написано 1954 р. Воно змальовує реальне земне життя, його перипетії. Але в сюжеті його помітну роль грає одна містична обставина. Чим викликана її наявність? Світоглядною позицією письменниці, віруючої католички, чи її бажанням створити свіжий художній ефект? Відповідь на це запитання хай дасть сам читач.

вигуки чулися далеко. По правді, мені не слід було вдавати з себе безтурботну, наче нічого не сталося. До цієї думки я повертаюся щоразу, коли переглядаю свої старі папери й надібую фотографію, зроблену того дня. Скінні, Кетлін і я сидимо на копиці. Скінні щойно старанно оглянув мою знахідку.

— Ні. Самої тільки кебети для цього замало. Щоправда, тобі її однаково бракує. Будемо вважати, що тобі просто повезло.

Усі погодилися, що знайдена шпилька знаменує дивовижний талан. Оскільки заходилося на серйозну розмову, Джордж запропонував:

— Давайте я вас сфотографую.

Я перев'язала палець носовою хустинкою і причепурилася. Джордж підняв голову від фотоапарата і крикнув:

— Дивіться, он біля вас миша!

Кетлін запищала. Я теж зойкнула, хоча, гадаю, ми добре знали, що нема ніякої миші. Однак яка чудова нагода поверещати й похихотіти. Врешті-решт на прохання Джорджа ми завмерли на копиці. На фотографії ми вийшли дуже гарно, та й цей день запам'ятався надовго, але я особисто згадувала про нього з нехиттю. З того часу мене стали називати Шпилькою.

Якось кілька років тому в суботу я тинялася на вузькому хіднику Портобелло-роуд серед натовпу торговців. І тут я звернула увагу на одну жінку. Вона виглядала втомленою, знесиленою турботами і заможною. Якби не штучно підняті груди, наче у папуги, вона б могла здатися худорлявою. Я не бачила її вже п'ять років. Як вона змінилася! Однак я не могла не впізнати свою подругу Кетлін. Її обличчя уже почало в'янути, випнулися скроні. Такі носи й роти ми завше помічаємо в людей, яким на віку написано виглядати старшими, ніж вони є насправді. Коли я бачилася з нею востаннє, близько п'яти років тому, їй тоді щойно минуло тридцять і вона поскаржилася мені:

— Від моєї вроди вже нічого не залишилося. Це наша сімейна риса. Усі жінки дуже вродливі дівчатами, але дуже швидко старіються й марніють, у них випинаються носи.

Я мовчки стояла серед натовпу і спостерігала. Пізніше ви зрозумієте, що мені не випадало озиватися до Кетлін. Я бачила, як вона з властивою їй жадібністю розглядала прилавок за прилавком. Їй завжди подобалася антикварна біжутерія, до того ж вона полубляла торгуватися. Мене зацікавило, чому це раніше я не зустрічала її тут на Портобелло-роуд під час моїх суботніх прогулянок. Її довгі, кощаві пальці занурилися в купу брошок, кулонів, напівдорогоцінних камінців і золотих виробів, виставлених на рундучку, і видобули з-поміж усього нефритову обручку.

— Тобі подобається? — запитала вона.

І тут я помітила, хто її супроводжує. До того я не звертала особливої уваги на високого чоловіка, який відставав від неї на кілька кроків, а зараз я придивилася пильніше.

— На вигляд гарна річ,— відповів він. — А скільки вона коштує?

— Скільки вона коштує? — поцікавилася Кетлін у торговця.

Я уважніше придивилася до чоловіка, який супроводжував Кетлін. То був її чоловік. Його борода спершу збила мене з пантелику, але під нею я розпізнала його широкий рот, повні чуттєві губи, великі карі очі, які, скільки я його пам'ятаю, завжди світилися пафосом.

Мені не годилося озиватися до Кетлін, але на мене несподівано щось найшло і змусило тихенько промовити:

— Привіт, Джордже.

Велетень повернувся на звук голосу. Навколо стільки людей, але врешті-решт він мене побачив.

— Привіт, Джордже,— повторила я.

Кетлін, вірна своїм звичкам, почала торгуватися з власником рундучка, збиваючи ціну нефритової обручки. Джордж не міг відвести від мене погляду. Він видивлявся на мене з роззявленим ротом,— так він і стояв, виставляючи напоказ повні губи і білі зуби між густими вусами і бородою.

— О Боже! — вигукнув він.

— Що сталося? — запитала Кетлін.

— Привіт, Джордже! — повторила я. Цього разу голосніше і радісно.

— Поглянь! — хвилювався Джордж. — Ти тільки поглянь, хто там стоїть біля рундучка з фруктами.

Кетлін подивилася в той бік, але нічого не вгледіла.

— Кого ти побачив? — нетерпляче запитала вона.

— Це ж Шпилька,— пояснив він. — Вона ще сказала: «Привіт, Джордже».

— Шпилька? — не втямила Кетлін. — Ти про кого? Ти хочеш сказати, що наша давня подружка Шпилька, яка...

— Так. Це вона. О Боже!

Йому, очевидно, стало погано, хоча, коли я гукнула: «Привіт, Джордже», я вимовила ці слова цілком дружнім тоном.

— Я не бачу нікого, хоча б трохи схожого на бідолашну Шпильку,— сказала Кетлін і уважно подивилася на чоловіка. Вираз його обличчя схвилював її. Джордж показав на мене пальцем.

— Дивися туди. Кажу ж тобі, це — Шпилька.

— Ти захворів, Джордже. Лишенько, тобі, напевно, щось ввижається. Ходімо додому. Ти не міг побачити Шпильку. Ти так само добре, як я, знаєш, що Шпилька померла.

Тут я повинна пояснити, що майже п'ять років тому пішла з життя. Але цей світ ще не покинула назавжди. Мені ще залишалося залагодити деякі дрібні справи, на які у виконавця духівниці ніколи не вистачає хисту. Треба переглянути деякі папери. Дарма що судові виконавці давно їх порвали і викинули. Справ у мене завжди багато. За винятком, звичайно, неділь та святкових днів. Поки що мені є чим зайнятися. Кожної суботи зранку я розважаюся. Якщо в суботу дощить, я гуляю багатими завулками Вулворта, як за життя, коли була молодою і видимою. На прилавках безліч приємних дрібничок, які я зараз розглядаю і перебираю пальцями з певним відчуженням, оскільки це почуття цілком відповідає умовам мого існування. Слоїки з кремом, тюбики зубної пасти, гребінці й носові хустинки, бавовняні рукавички, тонкі різнокольорові шарфи, папір для листів, олівці, морозиво, оранжад, викрутки, коробочки з кнопками, бляшанки з фарбою, клеєм, з повидлом,— це все мені завжди подобалося, а тепер, коли я не потребую жодної з цих речей, навіть ще більше. Натомість у хорошу погоду я вибираюся на Портобелло-роуд, де ще донедавна у дні зрілості я весело бавила час у товаристві Кетлін. Вміст візків не дуже змінюється з часом: яблука і жилетки зі штучного шовку, здебільшого блакитні або рожево-бузкового кольору, як вияв низьких смаків; срібні тарілки, таці, чайники, яким не раз доводилося переходити з рук у руки від випадкових перехожих до торговців, з крамничок у нові квартири, в недовговічні сім'ї, а потім знову на пересувні рундучки, до торговців; ложки з доби королів Георгів, обручки, сережки з бірюзою або опалом у вигляді метеликів і з бантами, що символізують єдність закоханих; скриньки з мініатюрними жіночими портретами на слоновій кістці; срібні табакерки, інкрустовані дешевими камінчиками.

Буває, що в суботу вранці на прохання моєї подруги Кетлін, католички за віросповіданням, мене поминають під час служби, і тоді я теж, так би мовити, відвідую церкву. Однак здебільшого по суботах я насолоджуюся прогулянками серед натовпу, який повагом і без певної мети снує вулицями, не підозрюючи, що вічне життя зовсім поруч. Люди штовхаються біля прилавків і рундучків, торгуються, щось купують, ховають під полу щойно поцуплене, перебирають речі, загоряються бажаннями і вдоволено мружать очі, угледівши щось вартісне. Дзенькають касові апарати, брязкотять монети на таці для решти, не вмовкає гомін, невгамовні дитячі голоси вимагають то одного, то іншого.

Саме так я опинилася на Портобелло-роуд того суботнього ранку, коли побачила Джорджа і Кетлін. Я б не озивалася до них, якби не зовнішній поштовх. Бо справді, багато з того, чого я позбавлена,— наприклад говорити,— не дається мені без навіювання ззовні. І що особливо неймовірно, того ранку, коли я заговорила, мене можна було побачити. Гадаю, що Джорджеві я видалася привидом, коли він побачив мене біля рундучка з фруктами і почув моє таке дружнє «Привіт, Джордже».

Наші дороги вели на південь. Коли наша освіта, або те, що ми отримали на півночі, уже вважалася завершеною, нас одного за одним відсилали в Лондон. Джон Скіннер, якого ми називали Скінні, поїхав вивчати археологію, Джордж

приступив до роботи в тютюновій компанії свого дядька, Кетлін зупинилася в своєї заможної рідні і час від часу байдикувала на Мейфер у крамниці капелюшків, яка належала одному з її родичів. Трохи згодом я теж поїхала в Лондон побачити життя, адже я прагнула не мало не багато, а писати про життя, яке спершу ще треба було вивчити.

— Ми четверо повинні триматися разом,— частенько повторював Джордж у притаманній йому манері тужливо розтягувати слова. Джордж аж до розпачу страхався того, що його особі приділятимуть мало уваги. Було схоже на те, що ми четверо розійдемося хто куди, і Джордж сумнівався, що решта троє пам'ятимуть про нього. Чим ближче підходив час вирушити на дядькову тютюнову плантацію в Африці, тим частіше він повторював:

— Ми повинні підтримувати зв'язок.

А напередодні від'їзду він схвильовано сказав кожному з нас:

— Я регулярно писатиму вам. Раз на місяць. Заради нашого минулого ми повинні триматися разом. — Він замовив і роздав нам три копії фотографії, яку він зняв біля копиці сіна, і підписав їх на звороті: «Фотографував Джордж у той день, коли Шпилька знайшла шпильку». Гадаю, усі ми вважали, що йому пора б уже стати прагматичнішим.

За життя я рухалася за течією, не знала, що таке лад і порядок. Моїм друзям було непросто зрозуміти логіку мого існування. За найпростішими розрахунками мені б уже давно мали загрозувати голод і злидні. Але до такого стану я ніколи не доходила. Звичайно, жила я зовсім не так, як мені хотілося, щоб мати можливість писати про життя. Можливо, саме тому мене відвідало натхнення тепер, за цих більш ніж дивних обставин.

Майже три місяці я працювала у школі в Кенсінгтоні з найменшими дітьми. Я не мала жодної уяви, що з ними робити, але я ніколи не сиділа склавши руки. Мені доводилося супроводжувати в туалет маленьких хлопчиків, хворих на енурез, нагадувати дівчаткам, що слід користуватися носовими хустинками. Опісля на свої невеликі заощадження я провела зимові свята в Лондоні, а коли гроші закінчилися, я знайшла в кінотеатрі браслет з діамантом і отримала за знахідку винагороду в п'ятдесят фунтів. Коли вони розійшлися, я дістала роботу в рекламного агента і стала писати промови для зайнятого справами промисловця, для чого мені у великій пригоді став словник цитат. Так воно й велося. Відбулися заручини зі Скінні, однак невдовзі я отримала невеликий спадок, якого мені могло вистачити на півроку. Ця обставина якось привела мене до думки, що Скінні я не кохаю. Отож я повернула йому обручку.

Але в Африці я опинилася саме завдяки Скінні. Він вирушив туди в складі наукової експедиції, яка збиралася досліджувати копальні царя Соломона, цілу низку стародавніх виробок на великих просторах від стародавнього порту Офір, що зараз відомий як Бейра, через португальські володіння у Східній Африці й Південну Родезію до Зімбабве, могутнього міста у джунглях, замкові мури якого все ще височіють на підходах до древньої, священної гори, де залишки цієї цивілізації розкидані посеред Родезійської пустелі. Я супроводжувала археологічну партію у якості секретаря. Скінні поручився за мене, він оплатив мені вартість проїзду, намагався якось упорядкувати моє невпорядковане життя, хоча на словах не схвалював його. Таке життя, як у мене, драгує більшість людей. Вони щодня йдуть на роботу, кожен повинен бути десь присутнім, віддавати накази, клацати на друкарських машинках, за що раз на рік отримують дво- або тритижневу відпустку. Звичайно, вони драгуються, коли зустрічають когось, хто й не думає займатися такими справами, але все одно якось дає собі раду і не вмирає з голоду. Коли я розірвала заручини зі Скінні, він прочитав мені цілу лекцію на цю тему, однак усе-таки забрав мене з собою в Африку, бо, напевно, був переконаний, що я скоріше за все через кілька місяців сама залишу експедицію.

Через кілька тижнів після прибуття на місце розкопок ми почали наводити довідки про Джорджа,— його плантація була миль за чотириста на північ від нас. Він нічого не знав про наші плани.

— Якщо ми повідомимо Джорджа, що ми тут, то він одразу примчиться і стане надокучати нам. Врешті-решт ми ідемо у справі,— говорив Скінні.

Напередодні від'їзду Кетлін дала нам доручення:

— Перекажіть Джорджеві мої найширіші вітання і попросіть його не заки-

дати мене шаленими телеграмами кожного разу, коли я зволікаю з відповіддю на його листи. Скажіть йому, що я дуже зайнята у крамниці капелюшків і що мене часто запрошують у гості. Він поводитьсь так, наче на мені світ клином зійшовся.

Спочатку ми влаштувалися в форті Вікторія. Звідси до руїн Зімбабве найближче. Тут ми розпитали про Джорджа. Виявилось, що друзів у нього було обмаль. Давніх поселенців зовсім не турбувало, що він, як виявилось, живе з мулаткою, однак їх зовсім не влаштовували його методи вирощування тютюну. Нам сказали, що вони непрофесійні, у якийсь таємничий спосіб шкодять білим плантаторам. Ми так і не довідалися, чому Джорджева методика вирощування тютюну дозволила чорним задирати носа, але саме її ставили йому на карб давні поселенці. Новоприбулі іммігранти вважали його некомпанійським, ну, а те, що він жив з негритоскою, звичайно ж, виключало можливість появи у нього гостей.

Я повинна зізнатися, що й сама трохи оторопіла, дізнавшись про його темношкіру приятельку. Я виросла в університетському містечку, до якого приїжджали студенти усіх можливих відтінків і кольорів з Індії, Африки, Азії. Мене привчили обминати їх з міркувань репутації та з огляду на заповіді Божі. Не так-то легко піти усупереч своєму вихованню, якщо людина за природою не бунтар.

Однак врешті-решт ми провідали Джорджа, скориставшись пропозицією мисливців підвезти нас туди,— вони їхали на північ у пошуках дичини. Він отримав звістку про нашу появу в Родезії і хоча зрадив нам і навіть відчув полегкість, протягом першої години набурмосився.

— Ми хотіли зробити тобі приємну несподіванку, Джордже.

— Звідкіля нам було знати, що ти довідаєшся про нашу появу, Джордже? У цих краях новини, мабуть, поширюються зі швидкістю світла, Джордже.

— Ми справді хотіли зробити для тебе сюрприз, Джордже.

Врешті-решт він здався.

— Гаразд, мушу сказати, що я радий вас бачити. Нам не вистачає тільки Кетлін. Ми четверо просто повинні триматися разом. Коли попадаєш у таке місце, як оце я зараз, то починаєш усвідомлювати, що ніхто не зрівняється з давніми друзями.

Він показав нам, як сушиться тютюн. Повів у конюшню, де затіяв експеримент — спарення жеребця і зебри. Вони грайливо бігали у своєму загоні, але порізно. Час від часу вони трюхикали один повз одного, але кожне саме по собі.

— Я не перший, хто цим займається,— пояснив Джордж. — У результаті отримують хорошу міцну породу, набагато розумнішу від мула і витривалішу, ніж коні. Але з цією парою у мене поки що нічого не виходить, вони зовсім не звертають уваги одне на одного.

Через кілька хвилин він запропонував:

— Ходімо щось вип'ємо, і я познайомлю вас із Матільдою.

То була темношкіра, неоковирна жінка з пласкими грудьми і сутулими плечима. Вона раз по раз покрикувала на домашніх слуг. Перед обідом ми сиділи на веранді і пригощалися напоями, намагалися підтримувати приємну бесіду, але з Джорджем нам було якось не по собі. Ні з того ні з сього він став докляти мені за те, що я розірвала заручини зі Скінні, говорив, що це некрасиво з мого боку, якщо брати до уваги наше щасливе минуле. Я перевела тему розмови і звернулася до Матільди. Я висловила припущення, що вона добре знає цю місцевість.

— Ні,— відповіла вона. — Я була мала інше життя. Мені не працювати. Мені не дозволяли ходити місце до місце, як тим нечупари. — Вона однаково наголошувала кожен склад.

Джордж пояснив:

— Її батько був білий і очолював магістрат у Наталі. Її виховували ізольовано від інших чорношкірих. Ви ж розумієте.

— Слухайте, я не якась там дівка,— підтвердила Матільда,— ні, ні.

Зрештою, Джордж ставився до неї, як до служниці. Вона уже була на четвертому місяці вагітності, але він постійно вимагав від неї, щоб вона подала йому то те, то се. Скажімо, брусок мила. Він наказав їй принести мило. Джордж сам варив його і з гордістю демонстрував нам свої успіхи, поділився з нами ре-

цептом. Я й не збиралася запам'ятовувати його: за життя я полюбляла користуватися хорошим милом, а від того, яке варив Джордж, тхнуло брильянтином і його страшно було в руки взяти,— воно нагадувало шматок бруду.

— Ви смагнете? — запитала у мене Матільда.

Джордж пояснив:

— Вона запитує, чи ти любиш засмагати на сонці.

— Ні, від сонця у мене з'являється ластовиння.

— Моя сестра мала ластовиння.

Більше вона не озивалася ні до мене, ні до Скінні. Ми бачили її востаннє.

Через кілька місяців я сказала Скінні:

— Мені вже набридло тягатися за експедицією.

Він не здивувався, що я залишаю табір, але йому не сподобалися мої слова. Він подивився на мене поглядом проповідника.

— Не треба так говорити. Ти повертаєшся до Англії чи ще залишишся?

— Залишуся на трохи.

— Гаразд, тільки тримайся поблизу містечка.

На прожиття мені вистачало гонорарів за рубрику пліток, яку я вела у місцевій щоденній газеті. Щоправда, не про це я мріяла, коли збиралася описувати життя. По тому як я покинула відособлений гурт археологів Скінні, у мене з'явилися нові друзі. Їх було навіть більше, ніж мені хотілося б. Я приваблювала людей тим, що порівняно недавно приїхала з Англії і хотіла побачити життя. Коли я нарешті повернулася на батьківщину, то з безлічі молодиків та заповзятливих сімейств, у товаристві яких я мандрувала родезійськими шляхами сотні й сотні миль, я залишилася у дружніх стосунках тільки з однією сім'єю. Гадаю, тільки тому, що ці люди були найбільш показовими для цієї країни і стали для мене уособленням усіх інших: у цих краях усі дуже схожі. Так само одне скупчення прямовисних скель у цій пустелі схоже на усі інші.

Я зустріла Джорджа ще один раз у готелі в Булавайо. Ми замовили коктейлі і порозмовляли про війну. В нашій археологічній партії саме вирішували, залишатися тут чи повертатися додому. Їхні розкопки досягли найцікавішої стадії, і коли мені випадала нагода побувати у Зімбабве, Скінні водив мене на прогулянки в руїни храму у місячному світлі і вмовляв мене уявити тіні давніх фінікійців, які буцімто мерехтять перед нами або на стінах. Я вже схилилася до думки одружитися зі Скінні. Можливо, коли він закінчить свої дослідження, міркувала я. Усім нам не давала спокою думка про неминучу війну. Я згадала про це під час нашої розмови з Джорджем, коли ми смоктали крізь соломинку коктейлі на терасі готелю під яскравим зимовим сонцем у липні того року.

Джордж усе розпитував про мої стосунки зі Скінні. Цілих півгодини він намагався витягнути з мене цікаві для нього відомості, й врешті-решт я не витримала.

— Джордже, ти стаєш настирливим.

Він угамувався. У його голосі з'явилися жалісливі нотки.

— Буде війна чи не буде, а я вмиваю руки,— сказав він.

— Через спеку? — поцікавилася я.

— Хоч як там є, а я вмиваю руки. На тютюні я вже втратив цілий маєток. Дядько теж надокучає. А все через плантаторів; якщо вам з ними не по дорозі, то краще забиратися з цієї країни.

— А що буде з Матільдою? — запитала я.

— Нічого з нею не станеться,— відповів він. — У неї безліч родичів.

Мені вже розповідали про дівчинку, яка народилася у них. Казали, що вона схожа на Джорджа, але чорна, як вугілля. Поговорювали, що вони уже чекають наступну дитину.

— А що буде з дівчинкою?

Він не став відповідати на моє запитання. Натомість замовив ще коктейлі і, коли замовлення виконали, довго потягував через соломинку.

— Чому ти не запросила мене, коли тобі виповнився двадцять один рік? — за хвилю запитав він.

— А я нічого особливого не влаштувала. Вечірки не було, Джордже. Ми трохи випили в тісній компанії: Скінні, старі професори, двоє їхніх дружин і я, Джордже.

— І все-таки ти не запросила мене на день народження,— повторив він. — А Кетлін пише мені регулярно.

Це була неправда. Досить часто я отримувала від Кетлін листи, в яких вона писала: «Не кажи Джорджеві, що я тобі написала, бо він теж сподівається отримати від мене кілька рядочків, а мені все ніколи».

— А от ви двоє, Скінні і ти,— вів своєї Джордж,— здається, забули, що таке старі друзі.

— Що ти, Джордже! — обурилася я.

— Згадай минуле,— продовжував Джордж. — Згадай, як добре нам було разом. — Його очі зволожилися.

— Ну, мабуть, мені вже пора,— сказала я.

— Будь ласка, не йди. Не залишай мене отак зразу. Я хочу тобі щось сказати.

— Щось хороше? — я вдала глибоку зацікавленість. Відповідаючи Джорджеві, треба було обов'язково трішечки перегравати.

— Ти навіть не знаєш, яка ти щаслива,— сказав Джордж.

— Невже? — сказала я втомлено. Часом мене аж тіпало, коли мене називали щасливою. Часом я робила спроби писати про життя, і тоді до мене приходило розуміння, яка важка у мене доля. Коли я раз по раз зазнавала невдачі у своїх потугах відобразити життя у прийнятній та досконалій формі, то, незважаючи на своє безтурботне існування, ставала все більш безнадійною полонянкою свого прагнення виразити себе. Часом, коли від безсилля я не знаходила собі місця, мене охоплювала злість, яка отруїла моє існування в останні дні, і яку я, не вибираючи, виливала чи на Скінні, чи на будь-кого, хто трапиться під руку.

— Тебе ніщо не зв'язує,— говорив Джордж. — Ти можеш приїжджати і від'їжджати, коли тобі забажається. Тобі завжди щось та й підвернеться. Ти вільна і навіть не підозрюєш, яка ти щаслива.

— Ти з біса вільніший, ніж я,— відрізала я. — У тебе ж є твій грошовитий дядечко.

— Він втрачає інтерес до мене,— сказав Джордж. — В нього вже терпець вривається.

— Так що з того. Ти ж зовсім молодий. Що ти хотів мені розповісти?

— Це таємниця,— сказав Джордж. — Ти ж пам'ятаєш. У нас завжди були маленькі таємниці.

— Авжеж, були.

— Але ти мене ніколи не виказала?

— Ніколи, Джордже. — Та чомусь я не могла пригадати жодного з секретів, якими ми обмінювалися, починаючи зі школи.

— Гарзд. Отож пам'ятай, що це таємниця. Пообіцяй нікому не розказувати.

— Обіцяю.

— Я одружився.

— Ти одружився, Джордже! З ким?

— З Матільдою.

— Який жаж! — випалила я, не подумавши, але він не став заперечувати.

— Так, це жахливо, але що мені залишалося робити?

— Чому ти не запитав моєї поради? — набундючилася я.

— Я на два роки старший від тебе, маленька впертюшко. Я не збираюся просити у тебе порад, Шпилько.

— Тоді чому сподіваєшся на моє співчуття?

— Хороший ти друг, мушу я сказати після стількох років, проведених разом,— несхвально похитав головою Джордж.

— Бідолашний Джордж! — зітхнула я.

— У цих краях на одну білу жінку припадає троє чоловіків,— сказав Джордж. — Відрізаний від світу плантатор не має нагоди познайомитися з білою жінкою, а якщо й зустрічається, то вона його не помічає. І що мені було робити? Мені була потрібна жінка.

До горла мені підступила нудота. По-перше, позначилося моє шотландське виховання. По-друге, я терпіти не могла висловлювань на кшталт «Мені була потрібна жінка», яке він повторив ще двічі.

— А після того, як ти і Скінні побували у нас, Матільда почала напосідати на мене,— сказав Джордж. — У неї є друзі в місії, отож вона спакувала речі й перебралася до них.

— Не треба було її пускати,— сказала я.

— Я поїхав за нею,— провадив Джордж. — А вона наполягала, щоб я одружився з нею, от я й погодився.

— Таємницею це назвати важко,— сказала я. — Чутки про мішані шлюби поширюються дуже швидко.

— Я подбав про це,— сказав Джордж. — Я ще не зовсім збожеволів. Я повіз її в Конго і одружився з нею там. Вона пообіцяла мовчати.

— Тобто тепер ти вже справді не можеш її просто так залишити,— сказала я.

— Я збираюся податися геть звідси. Мені остогидли і ця жінка, і ця країна. Я не міг уявити, з чим мені тут доведеться зіткнутися. З мене досить двох років життя у цій країні і трьох місяців з цією жінкою.

— Ти отримаєш розлучення?

— Ні. Матільда — католичка. Вона не погодиться.

Джордж налягав на коктейлі, я теж не дуже відставала від нього. Його блискучі і зволожені карі очі забігали, коли він розповів мені, як написав дядькові про свої матримоніальні справи.

— Щоправда, звичайно, я не став повідомляти йому про одруження. Для нього це було б занадто. Він — черствий колоніст-консерватор. Я тільки сказав, що у мене дитина від чорношкірої жінки і чекаю ще одної, і він усе зрозумів. Він не забарився і кілька тижнів тому прилетів сюди. Він запропонував їй фінансову угоду з умовою, що вона триматиме рота на замку про зв'язок зі мною.

— Вона дотримає слова?

— Аякже. Інакше не бачити їй грошей.

— Але, будучи твоєю дружиною, вона все одно має право висувати претензії.

— Якщо вона обстоюватиме свої подружні права, то отримає набагато менше. Матільда знає, чого їй треба. Сука загребуща. Вона триматиме рота на замку.

— От тільки ти не зможеш одружитися, Джордже, чи не так?

— Хіба що вона помре,— сказав він. — Але вона здорова як коняка.

— Що ж, мені дуже шкода, Джордже.

— Дякую за співчуття,— відповів Джордж,— але по очах бачу, що ти осуджуєш мене. Навіть мій старий дядько усе зрозумів правильно.

— О ні, Джордже, я намагаюся зрозуміти тебе. Мабуть, ти був дуже самотній.

— А ти навіть не запросила мене на день народження. Якби ти і Скінні ставилися до мене краще, я б нізащо не втратив голови і не одружився б з цією жінкою.

— Ти не запрошував мене на своє одруження,— відповіла я.

— А ти зробилася хитрющою і вреднющою, Шпилько. Тебе й не порівняти з тою, якою ти була у старі часи, коли постійно розповідала нам свої історійки.

— Мені вже пора йти,— сказала я.

— Тільки ж пам'ятай, що це таємниця,— нагадав Джордж.

— І Скінні теж не можна розповісти? Йому буде дуже шкода тебе, Джордже.

— Нікому не можна розповідати. Обіцяй, що не проговоришся.

— Обіцяю,— погодилася я. Я зрозуміла, що з допомогою свого секрету він хотів якимось чином зміцнити зв'язок між нами, і я подумала: «Гаразд, мабуть, він почувається дуже самотнім. Нічого поганого не станеться, якщо я зберігатиму його таємницю».

Я повернулася до Англії разом з експедицією Скінні саме напередодні війни.

Наступного разу я зустрілася з Джорджем незадовго до своєї смерті п'ять років тому.

Після війни Скінні повернувся в науку. У наступні півтора року йому залишалося здати ще два екзамени. Я думала, що, мабуть, вийду за нього заміж після останнього екзамену.

— Тобі може трапитися щось гірше за Скінні,— не раз повторяла Кетлін під час суботніх вилазок до антикварних крамниць та до рундучків з усілякою всячиною.

З роками вона теж не молодшала. Наші шотландські родичі натякали, що пора вже нам поміркувати про те, щоб обзавестися чоловіками. Кетлін була трохи молодша за мене, але виглядала набагато старшою. Вона розуміла, що її шанси все зменшуються, але у той час мені здавалося, що це їй зовсім байдуже. Що ж до мене, то найбільшою принадою шлюбу зі Скінні була його наступна експедиція в Месопотамію. Моє бажання вийти за нього заміж постійно потребувало стимуляції поглинанням книжок про Вавилон та Ассирію; Скінні, напевно, відчував це, бо забезпечував мене книжками і навіть почав навчати мене, як розшифровувати клинописні таблички.

Заміжжя цікавило Кетлін набагато більше, ніж мені видавалося. Так само, як я, під час війни вона вела досить легковажне життя; якимось чином навіть заручилася з офіцером американського військово-морського флоту, але він загинув. Тепер вона мала власну антикварну крамничку поблизу Ламбета, велося їй дуже гарно, вона жила на Челсі-сквер, однак найбільше їй, напевно, хотілося вийти заміж і завести дітей. Вона неодмінно заглядала до усіх дитячих візочків, що їх залишали матері на вулиці під крамницями.

— Таку саму звичку мав поет Суїнберн,— якось сказала я їй.

— Справді? Він теж хотів мати дітей?

— Не думаю. Він просто любив малюків.

Напередодні останнього екзамену Скінні занедужав, і його послали в санаторій у Швейцарії.

— Хоч як там є, а тобі пощастило, що ти не вийшла за нього заміж,— сказала Кетлін. — Ти теж могла підхопити туберкульоз.

Мені повезло, я була щаслива... люди повторювали ці слова за різних обставин. Хоча мені було прикро чути це, але я знала, що вони мають рацію, однак насправді це було не те, що вони мали на увазі. Щоб якось проіснувати, мені доводилося докладати значних зусиль; я готувала огляди книжок, виконувала дрібні доручення Кетлін, знову кілька місяців попрацювала на рекламного агента, готуючи виступи на літературні, мистецькі та житейські теми для промислових магнатів. Я все чекала, коли ж уже писатиму про життя, і мені здавалося, що моє щастя, хоч яке б воно було, саме в цій роботі. І до того часу я вже зміцнилася в переконанні, що на моєму житті лежить якась чарівна печать: усе, що мені було потрібно, приходило само по собі, я насолоджувалася дозвіллям, як ніхто інший. Я роздумувала про свою удачу після того, як прийняла католицтво й пішла до причастя. Єпископ торкається щоким новонаверненого — символічний жест, який нагадує про страждання, що чекають на кожного християнина. Яка я щаслива, міркувала я, який влучний символ, що заміняє огидне насильство в його справжньому вираженні.

За два роки, які Скінні провів у санаторії, я провідувала його двічі. Він майже вилікувався, і вважалося, що через кілька місяців він повернеться додому. Після других відвідин я сказала Кетлін:

— Мабуть, я вийду заміж за Скінні, коли він одужає.

— Пора вирішувати, Шпилько. І не треба надто довго роздумувати. Ти досі не знаєш, чого хочеш,— прокоментувала вона.

Це було п'ять років тому, на останньому році мого життя. Кетлін і я заприятелювали, як ніколи досі. Ми бачилися по кілька разів щотижня, а після суботніх ранкових екскурсій до Портобелло-роуд я частенько спілкувалася з Кетлін, і ми вирушали на усі вихідні до маєтку її дядечка в Кенті.

Одного дня в червні того року ми зустрілися з Кетлін, щоб разом пообідати, бо вона зателефонувала мені і сказала, що у неї є новини.

— Вгадай, хто сьогодні прийшов до крамниці,— сказала вона.

— Хто?

— Джордж.

Ми майже повірили, що Джордж загинув. За останні десять років ми не отримали від нього жодного листа. Коли почалася війна, до нас дійшли чутки, що він — власник нічного клубу в Дурбані, і після цього жодної вісточки. Зрештою, ми могли б щось розвідати про його долю, якби мали таку потребу.

Одного разу, коли в нас зайшла мова про нього, Кетлін сказала:

— Мені варто було б зв'язатися з бідолашним Джорджем. Але ж він одразу дасть мені відповідь. І неодмінно вимагатиме, щоб я писала йому регулярно.

— Ми четверо повинні триматися разом,— передражнила я Джорджа.

— Уявляю його докірливі водянисті очиська,— сказала Кетлін.

— Він, напевно, натуралізувався,— висунув припущення Скінні. — І живе зі своєю чорношкірою наложницею та дюжиною брунатних дітлахів.

— А може, загинув,— сказала Кетлін.

Я ані словом не прохопилася ні про його одруження, ні про його зізнання у готелі в Булавайо. Минали роки, і ми згадували його усе рідше й то побіжно, як людину, якої, на нашу думку, вже давно не було серед живих.

Кетлін втішилася появі Джорджа. Вона вже забула, як колись він її дратував. Вона сказала:

— Було дуже приємно зустрітися з нашим давнім приятелем Джорджем. Здається, йому потрібен друг, він такий занедбаний, дома усе для нього в новинку.

— Гадаю, йому бракує материнської опіки.

Кетлін не зауважила у моїх словах іронії і проголосила:

— Так, Джорджеві не вистачає саме цього. Як і завжди. Я тільки тепер зрозуміла.

Здавалося, вона була готова одразу змінити своє ставлення до Джорджа на краще. Коли вони зустрілися зранку, він розповів їй про свій нічний клуб у Дурбані під час війни, про свої мисливські походи. Зрозуміло, про Матільду він не став розповідати. Кетлін повідомила, що він набрав зайвої ваги, але від того не осунувся.

Мене розбирала цікавість, хотілося побачити, як виглядає Джордж у своїй новій іпостасі, але наступного дня я вирушала в Шотландію і зустрілася з Джорджем аж у вересні того року незадовго до своєї смерті.

Поки я була в Шотландії, я зрозуміла з листів Кетлін, що вона частенько зустрічається з Джорджем, у його товаристві їй весело і вона піклується про нього. «Ти будеш здивована, коли побачиш, як він змінився»,— писала вона. Виглядало, що він цілими днями ошивається у крамниці Кетлін. «Так він відчуває, що від нього може бути якась користь»,— по-материнськи пояснювала вона. У Кенті у нього була якась родичка похилого віку, в якій він гостював наприкінці тижня. Ця старенька пані мешкала у кількох милях від тітки Кетлін, отож по суботах їм було дуже зручно подорожувати разом. Там, за містом, вони часто гуляли вдвох.

— Ти сама переконаєшся, наскільки змінився Джордж,— сказала Кетлін, коли у вересні я повернулася. Мені випало зустрітися з ними того ж вечора у суботу. Тітка Кетлін була за кордоном, служниця мала вільний день, і я повинна була скласти компанію Кетлін у порожньому домі.

Джордж залишив Лондон і поїхав у Кент за кілька днів до того.

— Він допомагає збирати врожай! — захоплено пояснила мені Кетлін.

Ми з Кетлін планували вирушити за місто разом, але в ту суботу її несподівано затримали у Лондоні якісь справи. Ми домовилися, що я не чекатиму її і поїду в першій половині дня, щоб перевірити, як ідуть підготування до нашої вечірки; на цей вечір Кетлін запросила Джорджа на вечерю до тітчиного будинку,

— Я буду о сьомій,— пообіцяла вона. — Ти ж не боїшся опинитися в порожньому будинку? Бо, як на мене, то я страх як не люблю опинятися в будинках, де немає жодної живої душі.

Я сказала, що мені подобаються порожні оселі.

Коли я дісталася на місце, мені справді сподобалося там. Мені ще ніколи не доводилося бувати у такій приємній оселі. То був будинок священика, споруджений ще за доби королів Георгів на земельній ділянці близько восьми акрів. Більшість кімнат були зачинені, меблі накриті чохлами. На весь будинок тут утримували тільки одну служницю. Виявилось, що мені не доведеться ходити по крамницях, бо тітка Кетлін залишила багато смачних продуктів і додала до них записочки: «Будь ласка, скуштуйте цього, а ще загляньте до холодильника» і «Трьом голодним людям це буде до смаку. А ще зверніть увагу на 2 пл. вина для вашої вечірки на столі у кухні». Я йшла від записки до записки прохолодними мовчазними кімнатами, і це було схоже на пошуки скарбів. Будинок без його мешканців, але з усіма ознаками їхньої присутності, можна вважати найзатишнішим місцем. Простір, який люди займають у помешканні, не йде ні в яке

порівняння з їхніми власними розмірами. Під час попередніх візитів мені здавалося, що у цих кімнатах аж роїться від Кетлін, її тітки та приземкуватої товстої служниці: вони ніколи не могли всидіти на місці. Я бродила тими кімнатами, якими вони користувалися, прочиняла вікна, впускаючи блідо-жовте вересне повітря, і мені здалося, що я, Шпилька, безтілесна, наче привид.

Бракувало лише молока. Я почекала до четвертої години, коли тут доять корів, і вирушила на ферму — треба було перейти через два поля, якщо йти через садок позаду будинку. І там, коли фермер подавав мені повну пляшку, я побачила Джорджа.

— Привіт, Джордже, — сказала я.

— Шпилько! Що ти тут робиш? — здивувався він.

— Забираю молоко, — сказала я.

— Я теж. Але ж як чудово, що я тебе зустрів.

Поки ми розраховувалися з фермером, Джордж сказав:

— Я проведу тебе трохи. Але затримуватися я не можу, бо у кухні зовсім не залишилося молока до чаю. Як там Кетлін?

— Її затримали у Лондоні. Вона приїде пізніше. Казала, що о сьомій.

Ми дійшли до краю першого поля. Джорджеві треба було повертати наліво, а потім на південь.

— Що ж, побачимося ввечері? — сказала я.

— Так. І побалакаємо про давні часи.

— Прекрасно, — погодилася я.

Однак Джордж перебрався через огорожу разом зі мною.

— Послухай, — сказав він. — Мені треба побалакати з тобою, Шпилько.

— Поговоримо ввечері, Джордже. Краще не примушувати твою кухню надто довго чекати на молоко. — Я зловила себе на думці, що говорю з ним так, наче з малою дитиною.

— Ні. Я хочу побалакати з тобою наодинці. Зараз дуже хороша нагода.

Ми рушили через друге поле. Я сподівалася, що будинок ще на кілька годин залишиться у моєму повному розпорядженні і тому відчула роздратування.

— Поглянь на ту копицю сіна, — несподівано сказав він.

— Так, — неухважно відповіла я.

— Ходімо до неї. Там і поговоримо. Хочеться ще раз побачити тебе на копиці сіна. Я все ще зберігаю ту фотографію. Пам'ятаєш, коли...

— ... я знайшла шпильку, — швиденько додала я, щоб покінчити зі спогадами.

Однак я зраділа, що можна простягнути ноги і перепочити. Копиця майже розвалилася, але нам вдалося знайти у ній зручне гніздечко. Я заховала пляшку глибше в сіно, щоб молоко не нагрівалося. Джордж обережно прилаштував свою під копицею.

— Моя бідолашна стара кухня страшенно неухважна. У неї щось з головою. Вона зовсім не відчуває часу. Вона неодмінно повірить мені, якщо я скажу, що мене не було лише десять хвилин.

Я захихотіла і глянула на нього. Його обличчя стало ширшим, губи — повнішими і яскравими, що невластиво для чоловіків. Його карі очі, як завжди, повнилися невимовним проханням.

— Отже ти, врешті-решт, збираєшся вийти заміж за Скінні?

— Я справді ще не знаю, Джордже.

— Ти дражнилася з ним увесь цей час.

— Не тобі судити. У мене є свої підстави робити те, що я роблю.

— Не дратуйся, — сказав він. — Я пожартував. — І на доказ своїх слів вхопив жмуток сіна й кинув мені в обличчя.

— Знаєш, — продовжував він, — мені здається, ти і Скінні не дуже гарно поставилися до мене в Родезії.

— Облиш, нам ніколи було, Джордже. До того ж у той час ми були молодшими, нам хотілося багато зробити і побачити. Зрештою, ми ж могли зустрітись з тобою пізніше, Джордже.

— Це егоїзм, — сказав він.

— Ну, мені вже пора, Джордже, — я ворухнулася, щоб устати на ноги.

Він простягнув руку і втримав мене.

— Зачекай. Я повинен тобі щось сказати.

— Гаразд, Джордже, кажи.

— Спочатку пообіцяй, що не скажеш Кетлін. Вона хоче зберегти усе в таємниці, щоб вона сама могла розповісти тобі.

— Гаразд. Обіцяю.

— Я збираюся одружитися з Кетлін.

— Але ж ти вже одружений.

Якось від одних родезійських знайомих, з якими я все ще підтримувала зв'язок, я отримала новини про Матільду. Вони називали її «темною леді Джорджа» і, звичайно ж, не знали, що він одружений з нею. Очевидно, від Джорджа їй перепавав ласий шматок, казали вони, бо усюди їй було повно, одягалася вона, як папуга, і не бралася й за холодну воду, чим завжди виводила з рівноваги порядних темношкірих дівчат по сусідству. Судячи з оповідей, вона була живим прикладом невміння поводитися. Так само, як і Джордж.

— Я одружився з Матільдою в Конго,— нагадав Джордж.

— Усе одно це двоєженство,— відповіла я.

Він розлютився, коли почув слово «двоєженство». Зі злості він вхопив жмуток сіна, наче хотів кинути в мене, але стримався і просто помахав грайливо у мене перед обличчям.

— Я не певний, що шлюб у Конго має юридичну силу,— продовжував він.

— Зрештою, як на мене, то він нечинний.

— Ти не можеш цього зробити,— сказала я.

— Мені потрібна Кетлін. Вона завжди добре ставилася до мене. Я гадаю, що ми двоє, Кетлін і я, були створені одне для одного.

— Мені вже пора йти,— сказала я.

Але він притиснув мені ноги коліном так, що я не могла й поворухнутися. Я незворушно сиділа і дивилася просто себе.

Він тицьнув мені в обличчя сіном.

— Ну ж бо, усміхнися, Шпилько,— сказав він. — Давай поговоримо, як колись.

— Про що?

— Ніхто не знає про моє одруження з Матільдою. Тільки ти і я.

— А Матільда? — сказала я.

— Вона мовчатиме доти, доки отримуватиме гроші. Мій дядько розпорядився про виплату їй щорічного утримання. Його правники подбають про це.

— Відпусти мене, Джордже. Я піду.

— Ти обіцяла, що збережеш це в таємниці,— сказав він. — Ти обіцяла.

— Так, я пообіцяла.

— А тепер, коли ти збираєшся вийти заміж за Скінні, ми гарно попаруємося, так як уже давно слід було зробити. Так, нам давно слід було це зробити. Але ж молоді роки! Наша молодість стала на заваді, правда?

— На заваді стало життя,— відповіла я.

— Але тепер усе буде добре. Ти ж збережеш мою таємницю, правда? Ти ж обіцяла. — Він відпустив мої ноги. Я трохи відсунулася від нього.

— Якщо Кетлін має намір вийти за тебе заміж, я скажу їй, що ти вже одружений,— сказала я.

— Ти ж не зробиш такого паскудства, Шпилько? Ти будеш щасливою зі Скінні і ти не станеш на заваді мого...

— Я повинна. Кетлін моя подруга,— перебила я його.

Він подивився на мене так, наче ось-ось задушить мене, що він власне і зробив. Він напхав мені повен рот сіна, притиснувши мене колінами, щоб я не могла поворухнутися, затиснувши зап'ястки могутньою лівою рукою. Останнє, що я побачила за життя, були його повні червоні губи і білі зуби. Жодної душі не з'явилось поблизу копиці, коли він ховав моє тіло глибше в сіні, коли робив для мене сховок, висмикуючи сіно, щоб зробити нішу завдовжки в мій зріст, коли нарешті накидав зверху над сховком сухої трави, надавши копиці звичного вигляду. Затим Джордж зліз із копиці, взяв свою пляшку молока і пішов геть. Гадаю, саме тому Джорджеві стало так зле, коли через п'ять років він побачив мене біля рундучка на Портобелло-роуд і я весело гукнула йому: «Привіт, Джордже!»

«Убівство в копиці сіна» стало одною з найгучніших кримінальних справ того року.

— Цій дівчині ще б жити й жити,— говорили мої друзі.

Після пошуків, які тривали двадцять годин, коли моє тіло врешті знайшли, у вечірніх газетах з'явилися заголовки: «Шпильку знайдено: у сіні!»

Кетлін поглянула на трагедію з точки зору католика, до якої не так просто звикнути.

— Вона побувала на сповіді за день до смерті — їй таки пощастило.

Бідолашного фермера, який продав нам молоко, допікали запитаннями спочатку в місцевій поліції, потім ще кілька годин його розпитували люди зі Скотленд-ярду. Джорджа теж. Він зізнався, що провів мене аж до копиці сіна, але заперечував, що затримався там.

— Ви не бачилися десять років? — поцікавився інспектор.

— Саме так,— сказав Джордж.

— І ви не залишилися, щоб побалакати?

— Ні. Ми домовилися повечеряти разом. Моя кузина чекала на молоко, і я не міг затримуватися.

Його бідолашна підстаркувата кузина божилася, що він був відсутній не більше десяти хвилин, і вона залишалася певною цього аж до дня своєї смерті через кілька місяців. Звичайно, на одязі Джорджа знайшли мікроскопічні залишки сіна, але того особливо урожайного року такі докази можна було знайти на одязі усіх чоловіків у окрузі. На жаль, руки фермера були ще більш м'язистими і дужими, ніж у Джорджа. Сліди на моїх зап'ястках залишили саме такі руки, як говорилося в остаточних висновках після розтину. Однак слідів на зап'ястках не вистачало, щоб пов'язати злочин з жодним із цих двох чоловіків. Кажали, що якби у той день я не одягла вовняний джемпер з довгими рукавами, то синці могли б точно співпасти з пальцями вбивці.

Щоб довести, що у Джорджа не було ніяких мотивів вчинити злочин, Кетлін розповіла поліції, що вони мають намір одружитися. Джордж вважав, що з її боку то було не зовсім розумно. Поліція відстежила його життя в Африці, аж до його роману з Матільдою. Однак одруження на поверхню не виплило — кому могло спасти на думку перевіряти папери у Конго? Зрештою, для визначення мотиву злочину це б однаково нічого не дало. Втім, Джордж зітхнув з полегкістю, коли слідство закінчилося, не витягнувши на світ Божий його шлюб з Матільдою. Йому якось удалося пережити нервовий зрив одночасно з нервовим зривом Кетлін. Вони одночасно одужали і одружилися після того, як поліція зосередила слідство навколо військової авіабази, яка містилася на відстані п'яти миль від будинку тітки Кетлін. Ці пошуки нічого, крім нагоди для розваг і пиятики, не дали. Вбивство у копиці сіна залишилося одним з нерозкритих злочинів того року.

Невдовзі після цього фермер емігрував до Канади, щоб почати нове життя. Йому допоміг Скінні, якому стало шкода бідолахи.

Після тієї суботи на Портобелло-роуд, коли я спостерігала, як Кетлін забирає Джорджа додому, мені подумалося, що я могла б частіше зустрічатися з ним за подібних обставин. Наступної суботи я довго виглядала його, і нарешті він з'явився. Сам без Кетлін, трохи стурбований, з надією в очах.

Я розбила його сподівання.

— Привіт, Джордже! — сказала я.

Він озирнувся на голос і став наче вкопаний посеред базарного натовпу на велелюдній вулиці. «Він виглядає так, наче у нього повний рот сіна»,— подумала я. Цю веселу і ліричну, як саме життя, думку викликали у мене його жорсткі кольору кукурудзи борода й вуса навколо повнுவатого рота.

— Привіт, Джордже!— повторила я.

Можливо, цього погожого ранку у мене могло б з'явитися натхнення, і я сказала б ще щось, але він не став чекати. Він кинувся у бічну вуличку, а потім знову, не вибираючи куди, з усіх ніг летів подалі від Портобелло-роуд.

Однак наступного тижня він прийшов знову. Бідолашна Кетлін привезла його машиною. Вона залишила авто на початку вулиці й вела його, міцно тримаючи під руку. Я засмутилася, помітивши, що Кетлін не звертає уваги на блискучі розсипи на прилавках. Я ж бо помітила красиву шкатулку саме на її смак, а також срібні з емаллю сережки. Однак вона навіть не поглянула в бік цього розмаїття, притискаючись до Джорджа. Бідолашна Кетлін,— у мене навіть бракує слів, щоб описати її вигляд.

Джордж був цілком виснажений. Очі його, здавалося, поменшали, наче йому щось боліло. Він чвалав по вулиці з Кетлін, яка повисла у нього на руці, його штовхали з боку в бік, поруч із ним дибала його дружина. Їх обтікав натовп,— люди поспішали у своїх справах.

— Ой, Джордже! — сказала я. — Ти зовсім спав з лица, Джордже!

— Глянь! — вигукнув Джордж. — Он там біля рундучка з металевими виробами. Це ж Шпилька!

У Кетлін з'явилися сльози в очах.

— Любий, ходімо додому,— сказала вона.

— Ох, Джордже, у тебе хворобливий вигляд сьогодні! — сказала я.

Його перевезли до лікарні. Здебільшого він поводився спокійно, окрім суботніх ранків, коли їм важко було утримати його на місці, бо він поривався на Портобелло-роуд.

Однак через кілька тижнів йому вдалося втекти. У понеділок.

Його розшукували на Портобелло-роуд, але насправді він поїхав у Кент до містечка поблизу місцевості, де відбулося «вбивство у копиці сіна». Там він пішов у поліцію і в усьому зізнався, однак у поліції одразу зрозуміли, що з ним не все гаразд, надто вже дивно він поводився.

— Я зустрічав Шпильку на Портобелло-роуд три суботи поспіль,— пояснював він. — А вони мене зачинили у лікарні, але я втік, коли медсестри оглядали нового пацієнта. Ви повинні пам'ятати справу про вбивство Шпильки. Це я вбив її. Тепер ви знаєте правду, і ця зараза Шпилька нарешті заткнеться.

Зазвичай десятки божевільних зізнаються у різноманітних злочинах. Поліцейські викликали швидко допомогу, щоб відіслати його назад до лікарні. Та він не залишився надовго. Кетлін продала крамницю і весь свій час віддала, щоб доглядати його вдома. Але по суботах вранці їй було дуже важко. Кожного разу він наполягав, що хоче зустрітися зі мною на Портобелло-роуд, і усе повторював, що це він убив Шпильку. Одного разу він став щось плести про Матільду, але Кетлін була така співчутлива і терпляча, що, я думаю, йому не вистачило мужності розповісти геть усе.

Відтоді, як я загинула, Скінні став дуже стриманий у ставленні до Джорджа. Однак тепло ставився до Кетлін. Саме він переконав їх емігрувати до Канади, щоб Джордж оклигав подалі від Портобелло-роуд.

Як написала Кетлін у своєму листі до Скінні, у Канаді Джордж наче одужав, але, звичайно ж, він уже ніколи не буде таким, як раніше. «Ця трагедія у копиці сіна доконала Джорджа,— пише вона. — Часом мені більше шкода Джорджа, ніж бідолашну Шпильку. Але я не забуваю час від часу замовити поминальну службу для душі Шпильки».

Я сумніваюся, чи Джордж ще коли-небудь побачить мене на Портобелло-роуд. Він частенько сидить невеселий над старою фотографією, яку зробив колись на копиці сіна. Я зовсім не дивуюся, що Кетлін цей знімок не подобається. Як на мене, то мені він видається досить приємним, хоча не думаю, що ми четверо насправді були такими милими, якими виглядаємо на фотографії. Четверо душ дивляться на поля стиглої пшениці: Скінні — з притаханим йому веселим виглядом; я — переконана у відмінності від своїх друзів, Кетлін елегантно спирається підборіддям на долоню. А усі разом перед фотоапаратом Джорджа — безстрашно втілюємо славу світу. Так, наче їй не судилося канути в минуле.

